

A person with short brown hair, wearing a dark blue hoodie and blue jeans, stands with their back to the camera in an open doorway. They are looking out at a vast landscape under a sunset sky with soft, golden light and scattered clouds. The landscape features rolling hills and some trees on the right. The doorway is dark, and the floor is a smooth, reflective surface.

VAN GESLOTEN NAAR GEZIEN

De vraag die blijft hangen

Abstract

Van gesloten naar gezien is een indringend essay over jongeren die in de jeugdhulp te vaak werden beheerst in plaats van begrepen. Over gesloten deuren, dwang en cijfers — maar vooral over wat daarachter schuilgaat: angst, eenzaamheid en het verlangen naar iemand die blijft.

Een pleidooi voor jeugdhulp die niet langer draait om capaciteit, controle en contracten, maar om vertrouwen, nabijheid en menselijke waardigheid.

Peter Paul Doodkorte i.s.m. De Overkant & Verruim de Horizon

Info@doodkorte.nl

Van gesloten naar gezien

De vraag die blijft hangen

Hoe vaak is een jongere vastgehouden? Hoe vaak werd een kamerdeur afgesloten? Hoe vaak werd een telefoon afgepakt, bezoek beperkt of iemand gedwongen op de eigen kamer gezet? Het zijn vragen die gesteld moeten worden. Wie toezicht houdt op gesloten jeugdhulp, kan niet zonder cijfers. Dwang en vrijheidsbeperking mogen nooit verdwijnen in vage woorden of goedbedoelde verklaringen. Wat gebeurt, moet zichtbaar zijn. Telbaar ook. Juist omdat het om jongeren gaat die afhankelijk zijn van volwassenen, instellingen en systemen waar zij niet zelf voor hebben gekozen.

Maar hoe langer je naar die cijfers kijkt, hoe meer een andere vraag zich opdringt.

Wat vertellen ze eigenlijk?

Een registratie kan vastleggen dat een jongere is vastgepakt. Zij vertelt niet hoe dat voelde. Zij vertelt niet of die jongere bang was, woedend, verdrietig of allang moedeloos. Zij vertelt niet of er iemand was die hem kende. Iemand die wist dat hij dichtklapt als er drie volwassenen tegelijk op hem afkomen. Iemand die wist dat zij eerst even moet lopen, muziek moet luisteren of haar moeder moet bellen voordat de spanning uit de hand loopt.

Een Excelbestand kent geen angst. Geen vernedering. Geen eenzaamheid. Maar ook geen opluchting wanneer eindelijk één medewerker zegt: ik zie dat het niet gaat, kom, we gaan even samen zitten.

Meer dan een maatregel

De afgelopen jaren is het debat over gesloten jeugdhulp in beweging gekomen. Terecht. Er is meer aandacht voor de schadelijke gevolgen van dwang, afzondering en opsluiting. Er zijn nieuwe regels gekomen. Er wordt gewerkt aan de afbouw van gesloten jeugdhulp. En er zijn landelijke excuses aangeboden aan jongeren die in die hulp schade hebben opgelopen. Dat zijn belangrijke stappen. Erkenning doet ertoe. Regels doen ertoe. Toezicht doet ertoe. Maar een jongere heeft weinig aan mooie woorden wanneer de dagelijkse werkelijkheid nog steeds wordt bepaald door wisselende gezichten, personeelstekorten, onrust op de groep en volwassenen die vooral bezig zijn met het voorkomen van incidenten. Een jongere heeft weinig aan een open deur wanneer hij niet werkelijk weg kan. Of wanneer zij weet dat protesteren zinloos is, omdat er toch nergens anders plek is.

Dan is de deur misschien niet op slot. Maar de wereld erachter blijft klein.

De systeemvraag

Dat is de ongemakkelijke vraag onder de discussie over gesloten jeugdhulp. Willen we werkelijk dat jongeren minder worden opgesloten? Of willen we vooral minder gesloten bedden tellen? Dat verschil is groter dan het lijkt.

Want je kunt een instelling sluiten zonder dat de onderliggende manier van kijken verandert. Je kunt jongeren verplaatsen naar kleinschalige woonvormen, open groepen of tijdelijke oplossingen, terwijl hetzelfde patroon blijft bestaan. Dezelfde onmacht. Dezelfde haast. Dezelfde schaarste. Dezelfde gedachte dat veiligheid vooral ontstaat door controle. Dan verandert het gebouw, maar niet de verhouding.

De jongere blijft degene over wie wordt besloten. De professional blijft degene die moet uitvoeren wat in een plan, beschikking, contract of protocol is vastgelegd. De organisatie blijft rekenen met capaciteit, budgetten, bezetting en productie. En ergens tussen al die systemen verdwijnt de vraag die eigenlijk voorop zou moeten staan: wie is deze jongere, en wat heeft hij of zij nodig om weer vertrouwen te krijgen in andere mensen?

Van markt naar mens

De beweging van markt naar mens begint niet met een nieuwe nota. Zij begint met een andere blik.

Niet de vraag: welke plek is beschikbaar? Maar: welke plek kan voor deze jongere een thuis-achtige basis worden?

Niet: welke aanbieder heeft een contract? Maar: wie blijft er naast deze jongere staan als het moeilijk wordt?

Niet: hoe voorkomen we dat het escaleert? Maar: wat hebben wij gemist voordat de spanning zo hoog opliep?

Dat is geen zachte of naïeve manier van denken. Integendeel. Het vraagt veel van professionals en bestuurders. Het vraagt om vaste gezichten, tijd, vakmanschap, kleinschaligheid en ruimte om af te wijken van het standaardantwoord. Het vraagt om hulp die niet begint bij gedrag, maar bij het verhaal achter gedrag.

Wie alleen het gedrag ziet, ziet een jongere die schreeuwt, wegloopt, slaat, zwijgt of weigert. Wie verder kijkt, ziet misschien een jongen die al jaren van plek naar plek wordt gestuurd. Een meisje dat niemand meer gelooft. Iemand die geleerd heeft dat nabijheid vaak tijdelijk is en dat volwassenen vertrekken zodra het ingewikkeld wordt.

Gezien worden

Van gesloten naar gezien. Dat is uiteindelijk waar het om gaat.

Niet omdat gezien worden alle problemen oplost. Niet omdat moeilijke situaties dan nooit meer zullen voorkomen. En ook niet omdat professionals nooit meer voor pijnlijke keuzes komen te staan.

Maar omdat een jongere die zich gezien weet, niet alleen een dossier, een risico of een plaatsingsvraag is. Hij of zij wordt weer iemand met een naam, een geschiedenis, verlangens, angsten en mogelijkheden. Iemand die niet alleen beschermd moet worden, maar ook gehoord. Niet alleen begeleid, maar betrokken. Niet alleen veilig gehouden, maar geholpen om zelf weer veilig te kunnen leven.

De cijfers moeten we blijven bijhouden. Elke afgesloten deur. Elke afzondering. Elke keer dat iemand wordt vastgehouden. Juist daar mogen we niet van wegkijken. Maar de belangrijkste vraag blijft een andere.

Voelde deze jongere zich vandaag gezien?

Cijfers die zwijgen

Cijfers hebben iets geruststellends. Ze geven houvast in een wereld die vaak chaotisch, pijnlijk en moeilijk te overzien is. Een tabel lijkt overzichtelijk. Een grafiek laat een dalende lijn zien. Een percentage suggereert vooruitgang.

Minder afzonderingen. Minder gesloten deuren. Minder jongeren die worden vastgehouden.

Dat klinkt als goed nieuws. En dat kan het ook zijn. Iedere maatregel die niet nodig was, is er één minder. Iedere jongere die niet hoeft te ervaren dat anderen over zijn lichaam, beweging of contact met de buitenwereld beslissen, is winst.

Maar cijfers zijn geen werkelijkheid. Zij zijn een uitsnede ervan.

Een registratie vertelt dat een jongere op de kamer is geplaatst. Zij vertelt niet of die jongere begreep waarom. Zij vertelt niet of er eerst met hem is gepraat. Of hij de keuze kreeg om zelf even afstand te nemen. Of een vertrouwde begeleider naast hem bleef zitten. Of de maatregel na tien minuten eindigde, na een uur of pas veel later, toen de avond al gevallen was en iedereen op de groep verderging alsof er niets was gebeurd.

Een cijfer kan vastleggen dat een medewerker een jongere heeft vastgepakt. Maar een cijfer laat niet zien wat eraan voorafging. Misschien was er gevaar. Misschien was er paniek. Misschien was er een jongen die met een stoel gooide of een meisje dat dreigde weg te lopen, de straat op, de nacht in. Dat zijn situaties waarin professionals soms snel moeten handelen. Niemand hoeft daar lichtzinnig over te doen.

Maar soms begint een escalatie veel eerder.

Bij het gevoel niet gehoord te worden. Bij een afspraak die zonder uitleg wordt veranderd. Bij een telefoontje dat niet mag. Bij een bezoek dat niet doorgaat. Bij een begeleider die zegt: “Zo doen we dat hier nu eenmaal.” Bij de zoveelste nieuwe medewerker die niet weet waarom iemand niet tegen harde stemmen kan. Of waarom een opmerking over ouders genoeg kan zijn om alle zorgvuldig opgebouwde rust in één keer te laten verdwijnen.

Dan lijkt de uitbarsting van de jongere het probleem. Terwijl die uitbarsting misschien vooral het laatste zichtbare gevolg is van een lange reeks kleine momenten waarop niemand werkelijk keek.

De verleiding van het meetbare

In de publieke sector houden we van wat meetbaar is. Begrijpelijk ook. Gemeenten willen weten of hulp werkt. Bestuurders willen weten of afspraken worden nagekomen. Toezichthouders willen patronen kunnen zien. Politici willen kunnen beoordelen of beleid resultaat heeft. En financiers willen zekerheid dat publiek geld goed wordt besteed.

Zo ontstaan dashboards, verantwoordingsformats, kwaliteitskaders, prestatieafspraken en managementrapportages. Allemaal bedoeld om grip te krijgen.

Maar grip is niet hetzelfde als inzicht.

Wie uitsluitend meet wat eenvoudig te tellen is, gaat al snel sturen op wat eenvoudig te tellen valt. Dan wordt het doel: minder maatregelen. Niet: minder angst. Minder afzonderingen. Niet:

meer vertrouwen. Minder gesloten bedden. Niet: meer jongeren die eindelijk op een plek wonen waar zij niet opnieuw weg hoeven.

Dat risico is niet denkbeeldig. Want wanneer instellingen onder druk staan om cijfers te laten dalen, kan de aandacht ongemerkt verschuiven. Niet meer naar de vraag wat er met jongeren gebeurt, maar naar de vraag hoe het geregistreerd moet worden. Dan wordt een maatregel misschien anders genoemd. Dan valt zij buiten een categorie. Dan wordt zij niet als afzondering gezien, maar als “tijd op de kamer”. Niet als beperking van contact, maar als “afspraak over telefoongebruik”. Niet als dwang, maar als structuur.

Woorden kunnen de werkelijkheid verzachten. Maar voor een jongere die niet naar buiten mag, niet mag bellen of niet durft te zeggen wat hij denkt, maakt die andere terminologie weinig verschil.

Wat niet in het systeem past

De werkelijkheid van een jongere past zelden netjes in de vakjes van een registratiesysteem.

Neem een jongen van vijftien die boos wordt wanneer hem wordt verteld dat zijn verlof niet doorgaat. Op papier is dat misschien een incident. Hij reageert agressief, medewerkers grijpen in, hij wordt naar zijn kamer gebracht. De maatregel wordt geregistreerd. De duur wordt genoteerd. Er volgt misschien een evaluatie.

Maar wat staat er niet in het systeem?

Dat hij zich al weken verheugde op een middag bij zijn oma. Dat die oma ziek is. Dat hij bang is dat hij haar niet meer ziet. Dat het verlof op het laatste moment werd afgezegd omdat er geen vervoer of begeleiding beschikbaar was. Dat hij eerder die dag al had gevraagd wanneer hij weg kon, maar niemand tijd had om antwoord te geven. Dat de medewerker die hem uiteindelijk naar zijn kamer bracht hem pas die middag voor het eerst ontmoette.

In de registratie staat dan misschien: “jongere agressief na teleurstellend bericht”. Daarmee lijkt de zaak verklaard.

Maar wie goed kijkt, ziet iets anders. Geen incident, maar een opeenstapeling. Geen onvoorspelbaar gedrag, maar een begrijpelijke reactie van iemand die opnieuw ervaart dat zijn leven door anderen wordt bepaald.

Dat maakt agressie niet ongevaarlijk. Het maakt het handelen van professionals niet eenvoudig. Maar het verandert wel de vraag. Niet alleen: hoe krijgen we de situatie weer onder controle? Maar ook: hoe kon het zover komen? En wat hadden wij eerder kunnen doen?

Het verhaal als tegenmacht

Juist daarom zijn verhalen van jongeren zo belangrijk. Niet als illustratie bij de cijfers. Niet als emotionele toevoeging aan een verder zakelijke bespreking. Verhalen zijn een vorm van kennis.

Zij laten zien hoe beleid landt in een mensenleven. Zij maken zichtbaar wat procedures doen in het dagelijks bestaan. Zij leggen bloot hoe een maatregel wordt beleefd door degene die hem ondergaat. En zij kunnen professionals, bestuurders en toezichthouders confronteren met wat anders buiten beeld blijft.

Een jongere die zegt: “Ik wist niet waarom ik op mijn kamer moest blijven,” zegt niet alleen iets over communicatie. Die jongere zegt iets over macht. Over de afstand tussen volwassenen die

beslissen en een kind dat moet ondergaan. Een jongere die zegt: “Ik durfde niets te zeggen, want dan werd het erger,” zegt niet alleen iets over sfeer. Die jongere zegt iets over veiligheid. Of beter: over het ontbreken daarvan.

Veiligheid is niet alleen dat er geen ruzie is. Veiligheid is ook dat je een volwassene kunt tegenspreken zonder bang te zijn voor de gevolgen. Dat je mag vragen waarom iets gebeurt. Dat je kunt zeggen dat een regel onredelijk voelt. Dat je kunt klagen zonder dat je bang hoeft te zijn dat het wordt uitgelegd als lastig gedrag.

Daarom moet het gesprek met jongeren geen afzonderlijk onderdeel van toezicht of kwaliteitsbeleid zijn. Het moet het vertrekpunt zijn.

Niet eerst de cijfers, en daarna – als er tijd is – de verhalen.

Eerst de verhalen. En vervolgens de vraag welke cijfers nodig zijn om te voorkomen dat we opnieuw niet luisteren.

De deur mag open, maar waarheen?

De gesloten jeugdhulp wordt afgebouwd. Dat is geen kleine beleidswijziging, maar een principiële koersverandering. Jongeren horen niet op te groeien achter gesloten deuren omdat volwassenen geen andere oplossing weten. Zeker niet wanneer die deuren samengaan met afzondering, dwang, wisselende begeleiding en het gevoel dat je leven niet meer van jezelf is.

Dat besef is laat gekomen, maar het is er.

We weten inmiddels dat geslotenheid schade kan doen. We weten dat jongeren zich niet altijd veilig voelden. We weten dat vrijheidsbeperking niet alleen een maatregel is die op een formulier moet worden verantwoord, maar een ervaring die lang kan doorwerken. Soms jaren later nog. In vertrouwen. In relaties. In de manier waarop iemand naar hulpverlening kijkt. Of naar zichzelf.

De vraag is dus niet meer óf de gesloten jeugdhulp moet veranderen. De vraag is hoe. En vooral: wat komt ervoor in de plaats?

Een open deur is geen oplossing

Het antwoord lijkt soms eenvoudig: van gesloten naar open. Geen grote instellingen meer, maar kleinschalige woonvoorzieningen. Geen hoge hekken, maar gewone huizen in een wijk. Geen afdelingen waar jongeren niet zelfstandig weg kunnen, maar plekken met meer bewegingsvrijheid. Geen opsluiting, maar hulp dichtbij huis.

Dat klinkt goed. En vaak is het ook beter. Maar een open deur is niet automatisch een open leven.

Een jongere kan in een open voorziening wonen en zich toch opgesloten voelen. Niet door een slot, maar door afhankelijkheid. Door regels die niet worden uitgelegd. Door het ontbreken van een andere plek. Door het voortdurende gevoel dat anderen beslissen waar hij woont, wie hij ziet, wanneer hij naar buiten mag en wat hij wel of niet mag doen.

Wie geen keuze heeft, ervaart ook zonder tralies weinig vrijheid.

Daar komt nog iets bij. In een gesloten voorziening gelden, hoe tekortschietend ook, specifieke wettelijke regels voor vrijheidsbeperking. Er is een rechter aan te pas gekomen. Er zijn

voorwaarden. Er is een klachtmogelijkheid. Er is toezicht. Dat alles biedt geen garantie dat jongeren zich beschermd voelen. Maar het maakt zichtbaar dat vrijheidsbeperking een ernstige ingreep is.

In een open voorziening kan die scherppte vervagen.

Dan heet het geen afzondering, maar “even op je kamer blijven”. Geen beperking van contact, maar “een pedagogische afspraak”. Geen gedwongen toezicht, maar “extra nabijheid”. Geen verbod om naar buiten te gaan, maar “we vinden het niet verstandig dat je nu weggaat”. Soms zijn zulke afspraken begrijpelijk. Soms zijn ze zelfs nodig, tijdelijk en zorgvuldig.

Maar het gevaar begint zodra niemand nog de vraag stelt: kan deze jongere werkelijk nee zeggen?

Verplaatsing is geen verandering

Het zou een pijnlijke vergissing zijn als de afbouw van gesloten jeugdhulp vooral neerkomt op verplaatsing. Een gesloten groep verdwijnt. Jongeren gaan naar een open groep, een gezinshuis, een kleinschalige voorziening of een tijdelijke plek. Op papier is er vooruitgang. Het aantal gesloten bedden daalt. De regio kan rapporteren dat de transformatie vordert.

Maar wat als de jongere opnieuw moet verhuizen? Wat als er geen plek is die echt past? Wat als een crisisplek de enige beschikbare oplossing is? Wat als de hulpverleners om de paar maanden wisselen? Wat als er geen goed onderwijs is, geen behandeling die aansluit en geen perspectief op wonen, werk of een eigen netwerk?

Dan verandert het adres. Maar niet de ervaring van ontheemding.

Veel jongeren in de jeugdhulp kennen die ervaring maar al te goed. Zij zijn niet alleen uit huis geplaatst. Zij zijn ook vaak meerdere keren verplaatst. Van gezin naar groep. Van groep naar crisisplek. Van crisisplek naar een andere instelling. Soms terug naar huis, zonder dat de omstandigheden daar werkelijk zijn veranderd. Soms naar zelfstandigheid, terwijl de basis onder hun bestaan nog wankel is.

Elke verhuizing wordt vaak uitgelegd als een noodzakelijke stap. Soms is dat ook zo. Maar voor een jongere betekent het vaak opnieuw afscheid nemen. Opnieuw wennen. Opnieuw vertellen waarom je hier bent. Opnieuw afwachten of de volwassenen dit keer wel blijven.

Wie dat te vaak meemaakt, leert niet vanzelf vertrouwen. Die leert vooral dat niets blijvend is.

Geen afbouw zonder opbouw

Daarom kan de afbouw van gesloten jeugdhulp alleen slagen als zij tegelijk een opbouw is.

Opbouw van plekken waar jongeren niet worden opgevangen omdat er toevallig ruimte is, maar waar zij kunnen wonen omdat die plek werkelijk bij hen past. Opbouw van kleinschalige voorzieningen die niet vooral klein zijn in aantallen, maar groot in aandacht. Opbouw van teams die niet om jongeren heen draaien als een roosterprobleem, maar die hen kennen en bereikbaar zijn wanneer het nodig is.

Dat vraagt iets anders dan een nieuwe aanbesteding of een regionaal verdelingsmodel. Het vraagt om duurzame relaties.

Een jongere heeft niet in de eerste plaats behoefte aan een gecontracteerde voorziening. Een jongere heeft behoefte aan iemand die blijft. Aan een begeleider die weet wat een stilte betekent. Aan een mentor die niet alleen vraagt hoe het gaat, maar ook merkt wanneer het antwoord niet klopt. Aan een volwassene die niet verdwijnt zodra het ingewikkeld wordt.

Dat klinkt eenvoudig. Maar juist daarin zit de moeilijkheid.

Want duurzame nabijheid laat zich niet gemakkelijk organiseren in een stelsel waarin geldstromen tijdelijk zijn, contracten kort lopen, organisaties met elkaar concurreren en professionals onder grote druk staan. De marktlogica belooft keuzevrijheid en doelmatigheid. Maar voor jongeren die afhankelijk zijn van hulp werkt die keuzevrijheid vaak niet. Zij kiezen hun aanbieder niet. Zij onderhandelen niet over voorwaarden. Zij kunnen niet overstappen als de relatie beschadigd raakt.

Zij moeten het doen met de plek die beschikbaar is.

De verkeerde vraag

In veel bestuurlijke overleggen gaat het over capaciteit. Over bedden, plekken, uitstroom, instroom en wachttijden. Over welke regio welke verantwoordelijkheid draagt. Over wie betaalt als een jongere buiten de eigen gemeente terecht komt. Over welke voorziening kan sluiten en waar nieuwe zorg moet worden opgebouwd.

Dat zijn geen onbelangrijke vragen. Zonder geld, gebouwen en professionals komt er geen hulp. Maar zij worden gevaarlijk wanneer zij de belangrijkste vraag verdringen.

Niet: hoeveel plekken hebben we nodig? Maar: hoe voorkomen we dat deze jongere opnieuw ergens terecht komt waar niemand hem echt kent?

Niet: waar kunnen we nog plaatsen? Maar: wat is nodig om thuis, in het netwerk of in de wijk een veilige basis te maken?

Niet: wie is formeel verantwoordelijk? Maar: wie blijft verantwoordelijk totdat deze jongere werkelijk verder kan?

Dat is de omslag die nodig is. Van het organiseren van aanbod naar het organiseren van betrokkenheid. Van het vullen van plekken naar het dragen van levens.

Vrijheid vraagt om nabijheid

Werkelijke vrijheid is niet dat volwassenen zich terugtrekken en zeggen: zoek het maar uit. Zeker niet voor jongeren die beschadigd zijn geraakt, die weinig vertrouwen hebben of die in crisis zijn. Vrijheid zonder steun kan voelen als verlaten worden.

Maar bescherming zonder zeggenschap wordt al snel beheersing.

De kunst is dus niet om te kiezen tussen vrijheid en veiligheid. De kunst is om veiligheid zo te organiseren dat zij de vrijheid van jongeren groter maakt. Veiligheid door nabijheid. Door betrouwbare relaties. Door duidelijke grenzen die worden uitgelegd, niet alleen opgelegd. Door volwassenen die rustig blijven wanneer een jongere dat zelf niet meer kan.

Dat vraagt om een andere professionele houding.

Niet: ik moet voorkomen dat jij iets verkeerd doet. Maar: ik blijf bij je totdat we samen weer kunnen bedenken wat er nodig is.

Niet: jij bent het risico dat beheerst moet worden. Maar: jij bent iemand die het moeilijk heeft, en wij hebben de verantwoordelijkheid om niet weg te lopen.

Pas dan krijgt de afbouw van gesloten jeugdhulp betekenis. Niet wanneer de deur alleen van het slot gaat, maar wanneer een jongere merkt dat er aan de andere kant iemand staat die hem niet opnieuw laat vallen.

De markt in de leefwereld

Wie naar de gesloten jeugdhulp kijkt, ziet al snel de deur, het hek, de groep en de afzonderingsruimte. Dat zijn de zichtbare symbolen van een systeem dat jongeren kan beperken in hun vrijheid. Maar de werkelijke geslotenheid begint vaak eerder. Niet bij het slot op de deur, maar bij de manier waarop wij de jeugdhulp hebben georganiseerd.

In vergaderzalen spreken we over capaciteit. Over bedden, plekken, instroom, uitstroom en bezetting. Over tarieven, contracten, regio's en aanbestedingen. Over volumes, productcodes en budgetplafonds. Over wie waarvoor verantwoordelijk is en wie uiteindelijk de rekening betaalt.

Dat is de taal van het systeem.

Die taal is niet per definitie verkeerd. Gemeenten moeten hun publieke geld zorgvuldig besteden. Aanbieders moeten kunnen organiseren. Professionals moeten weten wie wat doet. Er moeten afspraken zijn, verantwoordelijkheden en grenzen. Niemand kan werken zonder structuur.

Maar er ontstaat een probleem wanneer de structuur belangrijker wordt dan het leven waarvoor zij bedoeld is.

Dan wordt de jongere een plaatsingsvraag. Een zorgzwaarte. Een complex dossier. Een te duur arrangement. Een risico dat niet binnen een contract past. Een probleem waarvoor op dit moment geen passend aanbod beschikbaar is.

En ondertussen zit die jongere ergens te wachten.

De jongere als verhuisdoos

In een goed georganiseerd systeem zou hulp rond een jongere moeten bewegen. In de praktijk gebeurt vaak het omgekeerde. De jongere beweegt langs de hulp.

Van school naar hulpverlening. Van hulpverlening naar een groep. Van een groep naar een crisisplek. Van crisisplek naar een andere regio. Van een tijdelijke voorziening naar een plek die eigenlijk niet passend is, maar waar toevallig ruimte is. En soms daarna weer terug.

Iedere overdracht kent een eigen formulier, een nieuw gesprek, een nieuwe intake en een nieuw plan. Iedere organisatie begint opnieuw met verzamelen. Wat is er gebeurd? Wat zijn de risico's? Welke diagnoses zijn er? Welke incidenten waren er? Welke doelen zijn nog niet gehaald?

De jongere ziet ondertussen vooral nieuwe gezichten.

Opnieuw vertellen waarom thuis niet veilig was. Opnieuw uitleggen wat er gebeurde toen het op de vorige plek misging. Opnieuw horen dat er nu echt goed zal worden gekeken wat nodig is. Opnieuw hopen dat dit niet weer tijdelijk is.

Dat is niet altijd onwil. Professionals doen vaak wat zij kunnen. Zij werken binnen schaarste, wachtlijsten, roosterproblemen en kaders die zij niet zelf hebben bedacht. Maar een systeem kan ook mensen die met de beste bedoelingen werken, dwingen tot oplossingen die voor jongeren steeds opnieuw voelen als vertrek.

Zo wordt een jongere bijna een verhuisdoos. Iemand die zorgvuldig wordt overgedragen, maar te weinig wordt vastgehouden.

Niet vastgehouden in de letterlijke, fysieke betekenis. Juist niet. Vastgehouden in de betekenis van: wij laten je niet los.

De markt belooft keuze

De marktlogica in de jeugdhulp is vaak ingevoerd met begrijpelijke bedoelingen. Er moest meer keuze komen. Meer ruimte voor verschillende aanbieders. Meer innovatie. Meer doelmatigheid. Gemeenten moesten kunnen sturen op kwaliteit en kosten. Aanbieders moesten worden uitgedaagd om goede hulp te bieden.

Maar voor jongeren die afhankelijk zijn van jeugdhulp werkt keuze anders dan voor mensen die zelf kunnen vergelijken, onderhandelen of overstappen.

Een jongere kiest meestal niet zelf voor een aanbieder. Hij kiest niet welke regio een contract heeft. Zij kiest niet welk tarief voldoende is om een vaste mentor op de groep te houden. Zij kiest niet of de organisatie volgend jaar nog aanbieder mag blijven. En als de relatie met een begeleider beschadigd raakt, is overstappen zelden een vrije of eenvoudige keuze.

Voor veel jongeren betekent “keuze” vooral dat volwassenen een keuze over hen maken.

De markt denkt in aanbieders. De jongere denkt in mensen. De markt denkt in een passend product. De jongere hoopt op een plek waar hij niet opnieuw hoeft uit te leggen wie hij is. De markt denkt in resultaten binnen een contractperiode. De jongere draagt de gevolgen van mislukte hulp soms nog jaren met zich mee.

Daar zit de botsing.

Tijd is ook zorg

Een contract kent een begin en een einde. Een budget heeft een plafond. Een beschikking loopt af. Een aanbesteding wordt opnieuw uitgeschreven. Dat zijn bestuurlijke feiten. Maar in het leven van een jongere kunnen zij diepe breuken veroorzaken.

Want een relatie laat zich niet aanbesteden.

Vertrouwen ontstaat niet op het moment dat een hulpverleningstraject officieel begint. En het verdwijnt niet netjes wanneer een contract afloopt. Soms kost het maanden voordat een jongere gelooft dat een begeleider terugkomt na een moeilijke dag. Soms betekent één onverwacht vertrek dat alles wat voorzichtig was opgebouwd, weer onder druk komt te staan.

Wie jongeren vraagt om zich open te stellen, moet dus ook bereid zijn om tijd te geven.

Tijd om elkaar te leren kennen. Tijd om niet meteen te oordelen. Tijd om een terugval niet te zien als bewijs dat de hulp mislukt. Tijd om na een conflict het gesprek opnieuw te voeren. Tijd om aanwezig te blijven wanneer er geen snelle vooruitgang zichtbaar is.

Dat is misschien wel de grootste tegenstelling tussen markt en mens.

De markt wil voorspelbaarheid. Afspraken. Termijnen. Meetbare opbrengst.

Een mensenleven verloopt zelden voorspelbaar. Zeker niet wanneer iemand jong is, beschadigd is geraakt en afhankelijk is geworden van hulp die telkens weer verandert.

De prijs van schaarste

Achter veel beperkingen van vrijheid schuilt ook gewone schaarste. Te weinig vaste medewerkers. Te weinig tijd. Te weinig passende plekken. Te weinig specialistische kennis dichtbij. Te weinig mogelijkheden om een jongere tijdelijk één-op-één te begeleiden zonder dat de rest van de groep daardoor onveilig wordt.

Dan krijgt beheersing gemakkelijk de overhand.

Een deur blijft dicht omdat er te weinig medewerkers zijn om mee naar buiten te gaan. Een jongere moet op de kamer blijven omdat de groep anders niet te hanteren is. Een telefoon wordt ingenomen omdat er geen tijd is om het gesprek over online contact zorgvuldig te voeren. Een conflict wordt beëindigd met afstand en afzondering omdat niemand beschikbaar is om nabij te blijven.

Dat zijn pijnlijke conclusies. Juist omdat zij niet altijd voortkomen uit hardheid of onverschilligheid. Soms komen zij voort uit overbelasting. Uit professionals die te veel jongeren, te veel administratie en te weinig steun hebben. Uit organisaties die hun roosters moeten vullen met tijdelijke krachten. Uit bestuurders die moeten kiezen tussen tekorten die allemaal reëel zijn.

Maar voor een jongere maakt de oorzaak niet alle verschil.

Wie alleen op zijn kamer zit omdat er geen handen zijn, ervaart niet minder eenzaamheid omdat die eenzaamheid financieel verklaarbaar is.

Wie draagt de verantwoordelijkheid?

Daarom kan de oplossing niet alleen bij de werkvloer worden gelegd. Het is te makkelijk om te zeggen dat professionals beter moeten luisteren, meer nabijheid moeten bieden en creatiever moeten handelen. Natuurlijk moeten zij dat kunnen doen. Maar zij kunnen geen duurzame relaties maken in een systeem dat voortdurend afscheid organiseert.

Mensgerichte jeugdhulp vraagt dus ook om mensgericht bestuur.

Om gemeenten die niet alleen inkopen, maar zich langdurig verbonden weten met jongeren in hun gemeente. Om regio's die niet naar elkaar wijzen wanneer een jongere ingewikkelde hulp nodig heeft. Om aanbieders die niet worden afgerekend op het vermijden van risico, maar worden gesteund om moeilijke relaties vol te houden. Om toezichthouders die niet alleen

vragen of een maatregel goed is geregistreerd, maar ook of de omstandigheden zijn geschapen waarin de maatregel voorkomen had kunnen worden.

En om politici die durven erkennen dat goede jeugdhulp niet altijd goedkoper wordt door haar op te delen, korter te maken of voortdurend opnieuw aan te besteden.

De vraag is uiteindelijk eenvoudig, al is het antwoord dat niet. Als een jongere nergens terecht kan, wie vindt dat dan eigenlijk een probleem? Als een jongere voor de vierde keer moet verhuizen, wie voelt dan de verantwoordelijkheid om te zeggen: nu stoppen we ermee? Als een medewerker een deur dichtdoet omdat er geen alternatief is, wie beslist er dan werkelijk over die deur?

Niet alleen de begeleider op de groep. Niet alleen de organisatie. Niet alleen de gemeente.

Wij allemaal.

Want achter iedere maatregel staat een systeem van keuzes. Over geld. Over tijd. Over capaciteit. Over verantwoordelijkheid. Over de vraag hoeveel ruimte wij bereid zijn te maken voor jongeren die niet in een standaardoplossing passen.

Van markt naar mens betekent niet dat regels, geld en organisatie er niet meer toe doen. Het betekent dat zij weer dienstbaar moeten worden aan het leven van jongeren.

Niet andersom.

De maat van menselijkheid

We moeten blijven tellen.

Hoe vaak is een jongere vastgehouden? Hoe vaak werd een deur afgesloten? Hoe vaak moest iemand op zijn kamer blijven, zonder dat hij begreep waarom? Hoe vaak werd een telefoon ingenomen, bezoek uitgesteld of contact beperkt? Hoe vaak werd een maatregel toegepast omdat er werkelijk geen andere mogelijkheid was – en hoe vaak omdat er te weinig tijd, te weinig mensen of te weinig vertrouwen was?

Die vragen mogen nooit verdwijnen.

Wie niet registreert, kan weggijken. Wie niet meet, kan doen alsof het niet gebeurt. Juist daarom zijn cijfers nodig. Zij maken zichtbaar wat anders achter gesloten deuren kan blijven plaatsvinden. Zij leggen patronen bloot. Zij kunnen laten zien dat sommige jongeren steeds opnieuw met dwang te maken krijgen. Zij kunnen bestuurders en toezichthouders dwingen om verder te kijken dan geruststellende beleidswoorden.

Maar cijfers mogen nooit het laatste woord hebben.

Want achter iedere registratie staat een mens. Een jongere met een naam, een geschiedenis en een toekomst. Iemand die misschien al te vaak heeft geleerd dat volwassenen beslissen en weer vertrekken. Iemand die niet alleen bescherming nodig heeft, maar ook erkenning. Niet alleen hulp, maar invloed op die hulp. Niet alleen een veilige plek voor vannacht, maar een leven waarin weer iets te verwachten valt.

Dat is de maat die wij te weinig gebruiken.

Niet minder slecht, maar werkelijk beter

De afbouw van gesloten jeugdhulp is noodzakelijk. Een samenleving die jongeren voor hulp opsluit, moet zichzelf kritische vragen stellen. Niet alleen over de dagelijkse praktijk binnen instellingen, maar ook over de omstandigheden die maken dat zulke instellingen nodig lijken.

Maar het doel kan niet zijn om een systeem iets minder schadelijk te maken. Het doel moet zijn om de hulp werkelijk beter te maken.

Minder gesloten plekken is goed. Minder vrijheidsbeperkende maatregelen is goed. Minder afzondering, minder controle en minder dwang zijn goed. Maar het zijn vooral negatieve doelen: minder van wat jongeren niet zou moeten overkomen.

Daar moet iets positiefs tegenover staan.

Meer vaste gezichten. Meer tijd. Meer continuïteit. Meer ruimte voor jongeren om mee te beslissen. Meer hulp dicht bij de mensen die ertoe doen. Meer steun voor ouders, pleegouders, gezinshuizen en informele netwerken. Meer onderwijs dat niet uitvalt zodra het leven ingewikkeld wordt. Meer mogelijkheden om na een crisis niet weer te verdwijnen in een volgende tijdelijke oplossing.

Een jongere heeft niet alleen recht op het uitblijven van schade. Een jongere heeft recht op een leven dat kans maakt.

Dat is een veel ambitieuzere opdracht dan het sluiten van een instelling. Maar ook een eerlijkere.

De belofte van nabijheid

De kern van goede jeugdhulp is niet ingewikkeld, al is zij moeilijk te organiseren. Er moet iemand zijn die blijft.

Iemand die niet alleen komt wanneer er een incident is. Niet alleen een gesprek voert omdat het in het plan staat. Niet alleen noteert wat er misging. Maar iemand die de jongere kent. Die weet welke muziek iemand luistert wanneer het te veel wordt. Die ziet dat een boze reactie soms verdriet verbergt. Die begrijpt dat weggijken, zwijgen of weglopen niet altijd onwil is, maar soms een manier om overeind te blijven.

Nabijheid is geen extraatje. Het is geen zachte tegenhanger van professionele deskundigheid. Nabijheid is juist een vorm van vakmanschap.

Een goede professional durft grenzen te stellen zonder iemand klein te maken. Durft rustig te blijven wanneer een jongere uitvalt. Durft na een conflict terug te komen. Niet om nog eens uit te leggen wat er fout ging, maar om te vragen wat er gebeurde. Wat deed pijn? Wat was onveilig? Wat hebben wij gemist? Wat kunnen we de volgende keer anders doen?

Dat gesprek is misschien wel de beste vorm van preventie.

Niet omdat daarmee iedere crisis verdwijnt. Niet omdat een jongere dan nooit meer boos, bang of ontregeld zal raken. Maar omdat iemand die zich gekend weet eerder kan zeggen dat het niet gaat. Eerder kan vragen om hulp. Eerder kan geloven dat een conflict niet automatisch betekent dat de relatie voorbij is.

Een andere verantwoording

Dat vraagt ook om een andere manier van verantwoorden.

Niet alleen verantwoorden aan de inspectie, de gemeente, de raad van bestuur of de accountant. Natuurlijk blijven zij belangrijk. Publieke middelen vragen om publieke verantwoording. Macht vraagt om controle. Rechten vragen om bescherming.

Maar de eerste verantwoording is aan de jongere zelf. Kan deze jongere begrijpen waarom er besluiten worden genomen? Is er echt geluisterd voordat over hem of haar werd besloten? Kon de jongere bezwaar maken, vragen stellen of zeggen dat iets niet klopte? Was er een vertrouwd persoon beschikbaar die naast de jongere stond? Is na een ingrijpend incident besproken wat er is gebeurd, ook vanuit het perspectief van de jongere?

En misschien nog wel de moeilijkste vraag: zou een professional dezelfde maatregel hebben toegepast als het om zijn eigen kind, broer, zus, neefje of nichtje ging?

Dat zijn geen sentimenten die een zakelijke discussie vertroebelen. Het zijn vragen die de zakelijke discussie weer op haar plaats zetten. Zij herinneren ons eraan dat jeugdhulp geen product is, jongeren geen cliëntenbestand en zorg geen optelsom van prestaties.

Van gesloten naar gezien

Van gesloten naar gezien. Dat is meer dan een mooie titel.

Het is een opdracht aan iedereen die betrokken is bij de jeugdhulp. Aan professionals op de groep. Aan gedragswetenschappers, bestuurders, gemeenten, rechters, toezichthouders en politici. Aan aanbieders die moeten leren samenwerken wanneer concurrentie jongeren in de weg zit. Aan financiers die moeten begrijpen dat continuïteit vaak belangrijker is dan de laagste prijs. Aan de samenleving die pas echt kan zeggen dat zij kinderen beschermt wanneer zij ook bereid is daarin te investeren.

De gesloten deur is een zichtbaar symbool. We kunnen hem aanwijzen. We kunnen hem tellen. We kunnen besluiten dat hij niet meer op slot mag.

Maar de werkelijke omslag ligt dieper.

Zij begint waar een jongere niet meer wordt gezien als probleem dat opgelost moet worden, als risico dat beheerst moet worden of als dossier dat ergens moet worden ondergebracht. Zij begint waar wij weer vragen: wie ben jij? Wat heb jij meegemaakt? Wie vertrouw jij? Wat heb jij nodig om verder te kunnen?

Misschien moeten we daarom blijven tellen. Elke maatregel. Elke deur. Elke keer dat een jongere in zijn vrijheid wordt beperkt.

Maar laten we naast die cijfers ook andere vragen stellen.

Wie bleef er? Wie luisterde er? Wie nam verantwoordelijkheid toen het moeilijk werd? En voelde deze jongere zich, ondanks alles, gezien?

Want pas wanneer het antwoord op die laatste vraag steeds vaker ja is, hebben we werkelijk iets veranderd.

Van gesloten naar gezien

De vraag die blijft hangen

Van gesloten naar gezien is een indringend essay over jongeren in de jeugdhulp die te vaak worden beheerst, verplaatst en beoordeeld, terwijl zij vooral behoefte hebben aan veiligheid, nabijheid en een volwassene die blijft.

Cijfers over afzondering, vasthouden en afgesloten deuren zijn noodzakelijk. Maar zij vertellen nooit het hele verhaal: over angst, machteloosheid, wisselende gezichten en het verlangen om eindelijk gehoord te worden.

Dit essay pleit voor een fundamentele omslag: van markt naar mens. Niet hulp organiseren rond bedden, contracten en risico's, maar rond relaties, vertrouwen en menselijke waardigheid. Want een deur die opengaat, is pas een begin. Werkelijke verandering ontstaat wanneer een jongere zich niet langer opgesloten, maar gezien weet.